

ΑΝΤΙΓΡΑΦΟΝ

Ἐν Θεσσαλονίκῃ τῇ 27 Ἰανουαρίου 1978

Τηλ. 271.491

Ἀξιότιμε Κύριε Βόρειε,

Στὴν τόσον ἀξιόλογη ὅσον καὶ διδακτικὴ στήλη σας εἶχατε τὴν ἔμπνευση νὰ ἀσχοληθεῖτε καὶ μέ τὴν ὀνομασίαν τῆς πρωτεύουσας τῆς Χαλκιδικῆς, τὸν Πολύγυρο.

Ἐπειδὴ ἔτυχε νὰ ἐγκύψω στό θέμα αὐτό τῆς ἐτυμολογίας τῆς τοπωνυμίας τῆς ἰδιαίτερης πατρίδος μου, θά μοῦ ἐπιτρέψετε νὰ θέσω ὑπόνοι σας καί τό ἐξῆς: "Ἄν διαχωρίσουμε τό δύο συνθετικὰ μέρη τῆς λέξεως "πολύ-γύρος" βρίσκουμε εὐκόλα μιά ἐτυμολογικὴ ἐξήγηση, ὄχι ὅμως ἱκανοποιητικὴ: γιατί τί σημαίνει ἕνας τόπος ἢ μιά περιοχὴ "μέ πολλοὺς γύρους"; Ὁ Ν. Σχοινῶς ἐπιχειρεῖ ('Ὀδοιπορικαὶ σημειώσεις Μακεδονίας-Ἠπείρου, τεῦχος 3ον, Ἀθῆναι 1887 σελ. 508) μιά τέτοια ἐρμηνεῖα: "Οἱ πλεῖστοι τῶν πόρων τῆς Κοινότητος προέρχονται ἐκ τῆς πωλήσεως τῆς αἰγοπροβατονομῆς καί τῶν πλαγίων ἤτοι τῶν κλιτύων τῶν πέριξ λόφων καί βουνῶν ἢ γύρων ἐξ ὧν ἔχει καί τό ὄνομα Πολύγυρος". Εἶναι ἀληθές ὅτι πολλὰ ἑλληνικὰ τοπωνύμια προῆλθον ἀπό τῆ φύση καί τῆ διάπλαση τοῦ ἐδάφους. (Λιθερῆ, Βαθύ, Κόμπος, Χωματερό κ.λ.π.) ἀλλά ἡ λέξη γύρος δέν εἶχε ποτέ τὴ σημασία "κατωφέρειες καί κλίσεις τῶν βουνῶν" πού περιβάλλουν τὸν Πολύγυρο γιὰ ν᾿ναί πειστικὸ πὸ ἐτυμολόγημα τοῦ Σχοινῶ. Ἄλλως τε, σέ μιά περίοδο τῆς Τουρκοκρατίας ὅπως φαίνεται ἀπὸ σωζόμενα στά χέρια μου ἔγγραφα, καί τῆ σφραγίδα τῶν σχολείων τῆς, ἡ κωμολητόνομάζονταν Π ο λ ύ γ ε ρ ο ς, πρῶγμα πού καταρρίπτει τὴν ἐρμηνεῖα τοῦ Σχοινῶ.

Καί ὁ ἴδιος ὁ Σχοινῶς προσφέρει καί μιά ἄλλη παραγωγή (σελ. 508): "καλεῖται ἐκ παραδόσεως καί Π ο λ ύ γ ε ρ ο ς, διότι καθ' ἣν

-2-

ἐποχὴν οἱ ἐξ Ὀλύνθου μετοικήσαντες ἐν αὐτῷ καὶ ἐρωτώμενοι ὑπὸ τῶν παραμεινόντων ἐκεῖσε περὶ τοῦ κλίματος καὶ τοῦ τόπου ἐν γένει ἀπήντων ὅτι εἶναι πολὺ γερός".

Ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἄγ. Τσοπανάκης μᾶς δίνει (βλ. μελέτην του. "Πολύγυρος" στὸ "Ἑλληνικόν" 1953, σελ. 689) μιὰ ἄλλη ἐτυμολογίαν πού τῆ θεωρεῖ αὐτός ὡς τῆ σωστή καὶ πού τῆ στηρίζει σὲ μιὰ ἐπιγραφή πού δημοσίευσε ὁ καθηγητὴς Ρόμπινσον. Ἡ ἐπιγραφή αὐτή πού βρέθηκε νοτιότερα ἀπὸ τὸν Πολύγυρον, χαραγμένη σὲ στήλη (βρίσκεται σήμερον στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο τῆς Θεσσαλονίκης), ἀνήκει στὸ δεῦτερον ἢ πρῶτον αἰῶνα π.Χ καὶ λέει τὸ ἑξῆς. Πολύερος Θρασυλάου Σωκράτη Πολυκράτου χαῖρε. Εἶναι πολὺ πιθανὸν λέει ὁ κ. Τσοπανάκης, πὺς ὁ Πολύερος τοῦ Θρασυλάου ἦταν ἰδιοκτῆτης κανενὸς μεγάλου κτήματος στὴν περιοχὴ τοῦ Πολυγύρου, ἢ ὁπωσδήποτε εἶχε κάποια ἰδιαιτέρη σχέση σημαντικὴ μὲ τὴν περιοχὴ καὶ τῆς κληροδότησε τὸ ὄνομά του, χωρὶς ἀσφαλῶς νὰ τὸ ἐπιζητήσῃ.

Ἡ ἀρχικὴ ἐκφορὰ τοῦ τοπωνυμίου (συνεχίζει ὁ κ. Τσοπανάκης) θὰ ἦταν, στὸ Πολυόρου, καὶ ὕστερον στὸν Πολύερον-Πολύγυρον.

Ἡ φωνητικὴ ἐξέλιξις Πολύερος-Πολύγυρος δὲν παρουσιάζει δυσκολίας, δύο ἐνδιδίμεσες βαθμίδες εἶναι σύμφωνες μὲ τοὺς φωνητικούς νόμους τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης. Ἄλλως τε καὶ σήμερον ἀκόμα ἀκούει κανεὶς τοὺς τύπους, Πολύερον, Πολύερος (ἀπὸ μεταγενέστερη κώφωσις τοῦ γυ καὶ κανονικὴ τροπὴ τοῦ ιρ σέ ερ (βλ. ἄχυρο, ἄχερο).

Ὁ Κίγκι, ἕνας λόγιος Γερμανός, ὁ ὁποῖος ἐπεσκέφθηκε τὴν Χαλκιδικὴν στοὺς νεώτερον χρόνον ὑποστηρίζει τὴν ἄποψη ὅτι ἡ ὀνομασία αὐτὴ προῆλθε ἐκ τοῦ: πολὺ γέροι, πολυγεροντία, πολύγερος, διότι ἡ

-3-

κωμώπολη ἀποτελοῦσε τὴν ἔδρα τῶν γύρω χωριῶν στὴν ὁποία συνα-
θροίζονταν οἱ ἀντιπρόσωποι (γέροντες) ποὺ ἀποτελοῦσαν στὰ χρόνια
τῆς Τουρκοκρατίας τὸ Διοικητικὸν Συμβούλιο τῆς περιοχῆς.

Ὁ Κουζινερύ, Γάλλος Ήενικός Πρόξενος τῆς Θεσσαλονίκης ποὺ
ἐπεσκέφθηκε τὸν Πολύγυρο στὰ 1793 ὀνομάζει τὸ χωριὸ (βλ. Σ. Κό-
τσιανον "Ἐνα ταξίδι στὴ Χαλκιδικὴ στὰ 1793, Ἀθήνα, 1951, σελ. 20)
Π ο λ ύ γ ε ρ ο (POLIHERO) καὶ λέγει, (ἐτυμολογεῖ τὸ τοπωνύμιον
ἔτσι): "Τὸ ὄνομα ποὺ φέρει αὐτὸ τὸ χωριὸ, τοῦ πολὺ ἱεροῦ (DE
TRES SACRÉ) ὀφείλεται σ' ἓνα Ἱερό (TEMPLE) τὸ ὁποῖο ὑπῆρχε ἀκρι-
βῶς στὸ μέρος αὐτὸ καὶ τὸ ὁποῖο ὕστερα ἀπὸ τὴν καταστροφὴ καὶ τὴν
ἐρήμωση τῆς Ἀπολλωνίας τῆς Χαλκιδικῆς διατήρησε τὴν εἴγη του,
ὥστε οἱ διασκορπισθέντες στὴ χώρα κάτοικοι νὰ συγκεντρωθοῦν γύρω
ἀπὸ αὐτὸ τὸ χωριὸ καὶ νὰ καύσουν νὰ καλλιεργοῦν τοὺς ἀγρούς τῆς
πόλεως των ποὺ καταστράφηκε".

Καὶ νομίζω ἐγώ, δοθέντος ὅτι ὁ Πολύγυρος ὀνομάζονταν πρὶν
Π ο λ ύ γ ε ρ ο ς πῶς ἡ ἐρμηνεία ποὺ δίδει ὁ Κουζινερύ εἶναι ἡ
ὀρθότερη.

Τέλος, πρέπει νὰ σημειώσω πῶς μέ τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ τοπωνυ-
μίου μας ἀσχολήθηκε καὶ ὁ D. GEORGACAS, καθηγητῆς σέ Ἀμερικάνικο
Πανεπιστήμιον, γιὰ μὴ φθῶσῃ στὸ ἐξῆς συμπέρασμα: "τὸ μόνο βέβαιο
εἶναι ὅτι τὸ ὄνομα εἶναι ἐλληνικῆς προελεύσεως καὶ ὄχι παρμένο
ἀπὸ ἄλλην γλῶσσαν. Ἱστορικὸ καὶ ἀντικειμενικὸ τὸ θέμα πορομένει
ἀκόμα ἀνοιχτό, σὺν ἓνα αἴνιγμα. Ἴσως θὰ βρεθῆ ἡ τελικὴ ἐξήγησις
ἀπὸ μιὰ προσεκτικὴ μελέτη τῶν συγγραμμάτων τοῦ Ἀγίου Ὀρους".

Μέ ὑπόληψη

